

Te Puni Kōkiri
MINISTRY OF MĀORI DEVELOPMENT

He aha hoki te whenua Māori?

He rerekē ngā momo whenua Māori – he whenua korehere Māori te momo e tino mōhiotia ana, heoi, e 5% noa tēnā o ngā whenua katoa o Aotearoa ināianei.

He aha rā te whenua Māori?

I mua i te taenga mai o te Pākehā, ka whakamahia, ka poipoia te whenua Māori e te rōpū. Nō muri atu i te tāminga o tauwiwi, he nui ngā mahi a te Karauna ki te whiwhi i te mana pupuri o ō tātou whenua, arā, ka kaha rātou ki te tahuri i ngā whenua e mau ana i te rōpū ki te taitara tangata takitahi, kia ngāwari ake ai te hokotanga atu.

Ināianei, e toru ngā momo whenua Māori, he rerekē ngā ture me ngā whakamarumarutanga ki runga i tēnā me tēnā.

Te whenua Māori korehere

He whenua Māori korehere te nuinga o ngā whenua Māori. Kei te takiwā o te 1.4 miriona heketea te nui o tēnei momo whenua, arā, kei tōna 5% o Aotearoa. Koia hoki te momo whenua Māori e kōrerohia ana i runga i tēnei pae tukutuku, arā, ko te whenua Māori korehere.

E whakahaerehia ana, e whakamarumarutia ana te whenua Māori korehere e Te Ture Whenua Māori Act 1993. Ko ngā mātāpono o te Ture ēnei:

5%

He whenua korehere
Māori e 5% o te
whenua o Aotearoa

Ko nga tikanga o te Ture nei:

- he taonga tuku iho te whenua Māori
- me whakatairanga te noho pūmau o ngā whenua Māori ki roto i ngā ringaringa o ngā kaipupuri, o ō rātou whānau me ō rātou hapū
- me whakamarumarū ngā wāhi tapu
- me ngāwari ake te noho, te whakamahinga me te whakawhanaketanga o te whenua mā ngā Māori hei painga mō ngā kaipupuri, ō rātou whānau me ō rātou hapū.

Source: *Te Ture Whenua Maori Act 1993*

Ngā rōpū pupuri whenua Māori

I te wā o ngā tīpuna, ka tiakina te whenua e te rōpū. Heoi, nā ngā tikanga pupuri whenua a te Pākehā, e mea ana kia kotahi anake te kaipupuri, ka huri ngā tikanga tiaki whenua a te rōpū

I tēnei rā, tokomaha ngā kaipupuri o te nuinga o ngā whenua korehere Māori, he rerekē te nui o ngā hea a tēnā me tēnā.

Kua whakawehewehea ō tātou whenua ki ngā poraka iti, e hia rau hoki ngā kaipupuri o ētahi o aua poraka. Nā te tini o ngā kaipupuri, he uaua te whiriwhiri take mō te whenua, heoi anō, ka puta hoki te huhua o ngā pūkenga me ngā mōhiotanga.

Te tuku i te mana pupuri whenua

Ka taea ngā hea o te whenua Māori te tuku atu mā:

- te kairīwhitanga — te tuku i te mana pupuri ki te whānau i te matenga o tētahi kaipupuri hea
- te takoha hea, te hoko atu rānei — e kīia ana ko te ‘whakarere rawa’ hoki tēnei
- te waihanga, te kuhu atu rānei i ngā hea ki roto i tētahi rōpū kaitiaki ā-whānau.

Kairīwhitanga

Takoha

Rōpū kaitiaki
ā-whānau.

Ka mahi ngātahi te Kōti Whenua Māori i te taha o te whānau ki te whakaū i ngā momo whakawhitinga whenua Māori i raro i te ture.

Te whenua Māori tuku iho

He mea pupuri te whenua Māori tuku iho nā te Māori, e hāngai ana ki ngā tikanga Māori, kāore hoki i hurihia hei whenua Māori korehere e ngā Kōti Whenua. He iti noa ēnei momo whenua e toe ana i tēnei rā.

Te whenua Pākehā e mau ana i te Māori

He whenua Pākehā ngā whenua e mau ana i te Māori kotahi, i tētahi rōpū Māori rānei. Kāore tēnei momo whenua i te whakamarumarutia e Te Ture Whenua Māori Act 1993 — ka āhei noa te hoko mai, te hoko atu, te whakawhanake hoki.

Ngā rāhui

Ka rāhuingia ētahi whenua mō ētahi momo whakamahinga motuhake. Ka rāhuingia te whenua mō:

- te pā
- te marae, tētahi wāhi tūtakitaki rānei
- te papa tākaro
- te puna wai, te poka wai, te rerenga wai, tētahi atu momo puna rānei
- te whenua ā-iwi, te whenua tīpuna, te wāhi whakahirahira rānei
- te wāhi kaukau
- tētahi whare, te tūnga o te whare karakia rānei
- tētahi ūranga waka
- tētahi tauranga ika
- tētahi urupā
- tētahi whenua ngāherehere
- tētahi wāhi tapu.

